

В. В. Кузнєцова, студ.

Ключові слова: Болонська декларація, Болонський процес, кредитна система, кредит, кредитно-модульна система, бакалавр, спеціаліст, магістр, доктор філософії.

Актуальність питання. Традиції сучасної української освіти склалися тисячоліттями. Вона відповідає менталітету українців, враховує традиції і досвід багатьох поколінь, органічно вплітається в суспільне життя. Сучасні процеси глобалізації, євроінтеграція зумовлюють новітні тенденції в освіті, що викликає збентеження і недовіру працівників освіти, учнів і студентів вищих навчальних закладів, а також пересічних громадян щодо доцільності змін, яких вимагає приєднання України до Болонської конвенції. Тому вивчення основних вимог Болонського процесу, їх аналіз, виділення та окреслення перспектив впровадження в Україні є надзвичайно актуальним.

Аналіз публікацій. Вивченням питань упровадження європейських освітніх стандартів, зокрема Болонської системи, займається велика кількість спеціалістів, науковців. Можна виділити серед численних праць публікації І. Каленюк, К. Корсака [2], А. Сбруєвої [4], М. Балакірева [1], В. Мовчана [3].

Мета роботи. Висвітлення базових положень Болонської декларації в контексті реформування вищої освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Болонський процес – це процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і необхідних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах таких країн. Його метою є підвищення конкурентоспроможності європейської вищої освіти і науки у світовому вимірі, зростання її ролі в суспільних перетвореннях [2].

Болонський процес започаткований 19 червня 1999 року представниками 29 країн. Він втілює стратегічний напрям розвитку Європи з метою створення загальноєвропейського простору вищої освіти. 19 травня 2005 року у норвезькому місті Берген на Конференції міністрів освіти країн Європи Україна приєдналася до Болонського процесу, зобов'язавшись внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти до 2010 року [4].

Базові засади Болонської декларації:

- ◆ трирівнева система вищої освіти (бакалавр, магістр і доктор наук - на відміну від сьогоденної системи бакалавра, спеціаліста, магістра, кандидата наук і доктора наук);
- ◆ застосування академічних перевідних кредитів ECTS;
- ◆ європейський додаток до диплома;
- ◆ сприяння мобільності студентів, викладачів і науковців;
- ◆ створення єдиного європейського дослідницького простору;
- ◆ контроль за якістю вищої освіти тощо [1].

На сьогодні суспільство досить бурхливо обговорює позитивні й негативні наслідки приєднання України до Болонського процесу. І хоча всі ми розуміємо, що входження до європейського інтелектуального простору – один із пріоритетних напрямів розвитку нашої країни, проте не можемо не враховувати істотних проблем, що виникають на шляху впровадження основних засад Болонської декларації.

Запровадження кредитної системи обумовлює кредитно-модульну організацію навчального процесу. Вона базується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (кредитів). Система не передбачає обов'язкового семестрового екзамену для всіх студентів. Протягом навчального семестру студенти складають кілька модульних контролів, а їх знання оцінюється за 100-бальною шкалою. Але ця система передбачає більшу частину матеріалу на самостійне освоєння, тому орієнтована на працьовитих, прагнучих до знань студентів та породжує конкуренцію між ними, що, як відомо, сприяє прогресу [1].

Проте існує суперечливість оцінювання у кредитно-модульній системі. Різні викладачі дотримуються різних шкал оцінювання – якщо один викладач ставить 30 балів за реферат, інший – 5, один виставляє «автомат» за відмінну роботу протягом курсу предмета, а інший обов'язково вимагає підтвердження на екзамені. Очевидно, що кожен предмет має свою специфіку, яка потребує закріплення в системі оцінювання, але ж мають існувати певні загальні критерії. Адже і Болонська система передбачає зарахування балів кредиту «автоматом» на

екзаменах.

Проблеми української вищої освіти в контексті Болонського процесу:

- ◆ велика кількість вишів, надлишкова кількість напрямів і спеціальностей – у системах вищої освіти провідних країн їх у 4 – 5 разів менше;
- ◆ невинуватена плутанина у розумінні рівнів спеціаліста і магістра. З одного боку, має місце близькість програм підготовки спеціаліста і магістра, їх еквівалентність за освітньо-кваліфікаційним статусом, а з іншого – вони акредитуються за різними рівнями, відповідно за III і IV;
- ◆ тенденція до погіршення якості вищої освіти;
- ◆ недостатня співпраця між сферою освіти і ринком праці;
- ◆ рівень автономії вітчизняних вишів значно нижчий за європейський;
- ◆ проблема хабарництва у вишах – недостатньо викорено продаж оцінок, коли іспити приймає викладач, який навчав студентів упродовж семестру;
- ◆ відсутність мобільності студентів – у більшості з них немає можливості вчитися за кордоном, хоча понад чверть наших студентів мали б здобувати знання в інших країнах;
- ◆ у європейських країнах молодь бере активну участь в освітніх процесах, проте українські студенти скаржаться, що з ними фактично ніхто не радиться;
- ◆ викладачі вишів зазвичай працюють з невстигаючими студентами, а натомість мають приділяти більше уваги молодим людям, які прагнуть знань.

Наприклад, вступ нашого студента до магістратури західноєвропейського вишу теоретично справді можливий, але практика свідчить про зовсім інше. У таких випадках українським бакалаврам часто доводиться або «довчатися» на бакалавра «західного зразка», або додатково складати чимало тестів для вступу одразу до магістратури. І це незважаючи на Болонський процес – програму гармонізації освіти в усіх європейських країнах з метою підвищення конкурентоспроможності вишів Старого світу порівняно з університетами інших регіонів планети [2].

У сучасній Україні, якщо у студента є «корочка» бакалавра і він навіть не спеціаліст, то він ніхто – його освіта незавершена, і немає державних стандартів, рекомендацій МОН, які давали б можливість працювати за фахом бакалаврам. Для цього треба розробити державні вимоги, які покажуть працедавцеві, що людина, яка отримала 3 – 4-річну бакалаврську освіту – це вже людина з повною, а не частковою вищою освітою.

Проект Закону України «Про вищу освіту» у ст. 6 і ст. 7 передбачає наявність освітньо-наукового рівня доктора філософії PhD (philosophy doctor), підготовка якого повинна тривати чотири роки. Якщо ми не створимо якісного рівня PhD, що даватиме можливість молодим науковцям потрапляти у велику науку в Україні, вони прагнутимуть виїхати на Захід. Тобто не створюючи власної інфраструктури, ми вкладатимемо кошти у відповідні закордонні установи.

Зараз в Україні пропонується післябакалаврська програма магістра наук і програма, що має умовну назву «спеціаліст», яка більше зорієнтована на практичну діяльність. Сьогодні вищі навчальні заклади і роботодавці обговорюють питання еволюції таких програм. Пропонується розробити два варіанти магістерських програм – магістра академічного і магістра професійного профілю, з орієнтацією останньої на практичну діяльність. Як приклад для технічних спеціальностей – магістр наук, магістр інженерії.

Запровадження докторського навчання як третього Болонського циклу перебуває на початковій стадії. Проблемою впровадження в Україні третього циклу навчання в рамках Болонського процесу є збережена з радянських часів система присудження двох наукових ступенів: кандидата та доктора наук, приведення яких у відповідність до європейських зразків ускладнюється відсутністю єдиного докторського стандарту в країнах-учасницях Болонського процесу.

Підготовка науковця європейського зразка окрім здійснення самостійного оригінального наукового дослідження також передбачає прослуховування докторантом низки міждисциплінарних навчальних курсів з методології досліджень і з наукових навичок (наприклад, навички презентацій, створення дослідницьких проектів та управління ними, англійське наукове письмо). Європейський докторант не працює лише під керівництвом свого наукового наставника, а радше проходить структуровану програму, яка передбачає його участь у регулярних докторантських тематичних семінарах, фахових курсах, обов'язкову педагогічну практику. Європейський докторант повсякчас «на виду» академічної спільноти й просто не може, як чорт із табакерки, вихопитися на захист невідь ким написаної дисертації, – а це ж українське джерело появи «професорів».

Рівень здобутих знань випускників наших ВНЗ у середньому не відповідає належному

рівню. Так, за даними дослідження проблем трудової міграції, яке проводив Державний інститут сім'ї та молоді [7], багато респондентів відзначали поверховість отриманих знань, недосконалість методики викладання, низький рівень підготовки викладацького складу та невідповідність освіти інноваційним вимогам сучасності.

Щодо труднощів реалізації кредитно-модульної системи слід зазначити, що далеко не всі викладачі її схвалюють, адже навантаження на кожного зростає в кілька разів. Це й нові робочі програми, і тести, і постійна перевірка контрольних робіт, регулярне підведення підсумків роботи кожного зі студентів, регулярний контроль. Рівень заробітної плати працівників освітньої сфери надзвичайно малий, а збільшене навантаження ніяк при цьому не враховується. Тому кожен викладач і намагається просто підігнати під нові стандарти стару програму навчання, по-перше, через неповне розуміння суті цих змін, а по-друге, через відсутність стимулу до додаткового витрачання часу і сил. Оскільки модульні контролю забирають, час відведений на виклад матеріалу, то викладач не завжди встигає вчитати всі необхідні аудиторні заняття [3].

Негативним аспектом, на мою думку, є застосування тестового контролю при перевірці знань студента, тому що в даному випадку викладач не може повною мірою визначити ступінь засвоєння студентом відповідного матеріалу. Якщо за кордоном у розвинених західно-європейських університетах студентам доступна велика інформативна база, надається обширний вибір науково-технічної та іншої необхідної літератури, то в нашій академії недостатньо джерел інформації навіть, щоб сумлінно підготуватись до деяких семінарських занять, недостатньо новітньої наукової літератури, необхідної для простеження розвитку технологій, методів, методик.

Також, якщо придивитись, ми побачимо, що більшість проблем виникають не лише у вузі, а раніше. Адже, переходячи із школи до університету, студент стикається із зовсім іншою пізнавальною атмосферою і вимогами до нього. Тож реформувати слід відразу всю освітню систему, адже відомо, що школа майже не виховує ні самостійне цілепокладання, ні пізнавальні методологію і мотивації, ні усвідомлення цінності науки і мудрості як таких. Тож ідеї Болонської системи мають бути покладені вже у молодших класах школи. Саме там слід починати навчати дітей до самостійної пізнавально-осмислювальної діяльності, зацікавити їх навчанням, покласти їм актуальні для них мотиви. А основною метою і водночас методом є любов до мудрості.

За Болонською декларацією закріплене положення про автономний статус усіх університетів. А це означає, що вони повинні бути повністю незалежні від держави. Отже, Болонський процес передбачає створення лише платної освіти. А значить, не буде ніяких державних стипендій, Міносвіти повинно утримуватись від будь-якого контролю над навчальним процесом і стати органом, який буде лише давати вищим навчальним закладам рекомендації в тій чи іншій сфері, а ВНЗ вже буде сам вирішувати, прислухатися йому до цих рекомендацій чи ні. Якщо взяти європейський досвід, то так і відбувається: студент, який хоче вчитися, може отримати грант – стипендію на навчання від приватних осіб або університетську стипендію (а університети фінансуються тими ж приватними особами). Якщо ж наші ВНЗ за прикладом європейських почнуть фінансуватися за рахунок приватних осіб і організацій, а «бюджетні» місця анулюють, то в нашій олігархічно корумпованій країні це може закінчитися дуже сумно для бажаючих учитися і для студентів. Автономія також передбачає і те, що ВНЗ або його структурні підрозділи можуть прийняти Болонський процес або відмовитися від нього (як це зробив Оксфорд). Або, у крайньому випадку, розробити власну методику викладання, систему оцінювання тощо, але так, щоб це відповідало принципам Болонського процесу (які мають дуже поверховий, неконкретний характер) [6; 7].

До речі, Іспанія і Сербія яро виступають проти Болонського процесу постійними студентськими протестами. А в Німеччині ще у квітні 2007 року професори і доценти Санкт-Галенського університету вперше виступили проти Болонського процесу, відзначаючи, що він дуже негативно позначається на гуманітарних дисциплінах. Крім того, 17 листопада 2007 року в Німеччині відбулися студентські демонстрації і страйки: студенти виступили проти підвищення цін за навчання, завантаженості навчальних програм тощо.

Болонська система буде вигідна в першу чергу для країн високорозвинених, у чиїх вузах є стартові умови для майбутнього змагання. У країнах же низько розвинених буде спостерігатися постійний «відтік мізків» за кордон. Невелика частина з них зможе повернутися назад, зважаючи на майбутні перспективи та цінності, прищеплені їм європейською системою освіти.

Висновок. Болонський процес, у своєму початковому вигляді, – це позитивне явище, однак його український аналог не зовсім відповідає своєму першоджерелу. Інноваційні системи вищої

освіти потребують подальшого впровадження обґрунтованих інституційних реформ. Задля збереження національних педагогічних надбань та унеможливлення руйнації національної системи вищої освіти проводити їх потрібно виважено, поступово, заздалегідь підготувавшись організаційно і фінансово. Розвиток інтелектуального потенціалу України вимагає корінних змін взаємовідносин між наукою, державою і ринком. Рівень фінансування освіти недостатній, тому не забезпечує ефективного фінансування освітньої та прикладної наук. І доки в нас не будуть вирішені економічні й суспільно-політичні питання, Болонська система навряд чи реалізується. Змінюючи старе на нове, слід чітко усвідомлювати переваги першого над другим.

Єдиний вихід зі сформованої ситуації – або відмова від Болонського процесу, або внесення змін до ЗУ «Про вищу освіту», які детально регламентують Болонський процес у тому вигляді, в якому він повинен існувати згідно з Болонською декларацією і подальшими нормативними актами.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Балакіреєв М. Реалії Болонського процесу / Харків. нац. ун-т ім. В. Каразіна. – Х., 2006.
2. Каленюк І., Корсак К. Рух Європи до суспільства знань: Болонський процес і Україна // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 27.
3. Мовчан В. Освіта в контексті глобалізаційних процесів: моральні аспекти // Філософсько-антропологічні студії'2008. – К. : Стило; Д. : ДНУ, 2008. – С. 161-167.
4. Сбруєва А. Недоліки сучасних освітніх реформ // Шлях освіти. – 2005. – № 2. – С. 16.
5. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України // Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>
6. Білик Д. Болонський процес в Україні – болочий процес. – 2010. – Режим доступу : <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5091846,00.html>
7. Аналітичний звіт «Особливості зовнішньої трудової міграції молоді в сучасних умовах» / Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді. – К., 2003.

УДК 37.046.16

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: РЕФОРМИ ПОТРЕБУЮТЬ ЛОГІЧНОГО ЗАВЕРШЕННЯ

І. В. Семененко, студ.

Ключові слова: Болонський процес, кредитно-модульна система, вища освіта, студенти.

Постановка проблеми. Останнім часом дуже багато уваги суспільства приділялось запровадженню стандартів Болонського процесу в системі української освіти. З 2005 року Україна стала однією із 46 європейських країн-учасниць даного процесу, наша держава зобов'язалася внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти до 2010 року. Вже минуло сім років з того часу, але чи запрацювала Болонська система в українських вишах? Які законодавчі зміни так і не були реалізовані? Напередодні ухвалення нового Закону України «Про вищу освіту» це питання є досить актуальним.

Аналіз публікацій. Темі Болонського процесу присвячено дуже багато публікацій, як в Україні, так і поза її межами. Але, на жаль, переважна більшість із них висвітлює суб'єктивні точки зору авторів і не дає змоги дати об'єктивну оцінку освітнім процесам. Питання запровадження Болонського процесу в Україні переноситься з освітньої площини у політичну. Серед вітчизняних авторів слід відзначити праці Я. Я. Болюбаша, М. З. Згуровського, М. Ф. Степко тощо.

Мета статті. Аналіз ефективності запровадження Болонської системи в просторі української вищої освіти, на прикладі ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» (ПДАБА), а також порівняння навчального процесу у ПДАБА та Політехнічному університеті м. Лодзь (Польща).

Виклад матеріалу. 19 травня 2005 року на Конференції у норвезькому місті Берген Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу, основною метою якого було створити єдиний європейський простір вищої освіти до 2010 року. Приєднання нашої країни до освітніх реформ мало надати можливість здійснити структурні перетворення вищої освіти за